

Kárpátiné Ézsiás Edit

„A betű kulcsa a szellemi kincstárnak”

A bennem élő Gárdonyi: egy könyvtárossá lett olvasó személyes vallomása

Mikor is találkoztam először Gárdonyi Géza nevével? Oly régen volt, hogy talán a nevét még meg sem jegyeztem akkor.... Betűkkel épphogy ismerkedő első osztályos lehettem, de már az *Egri csillagok* lenyűgöző, kalandos történetét kitárt fülekkel hallgattam. Nem cd-n vagy kazettán, hanem Édesanyám a felolvasásba soha el nem fáradó, bársonyos, meleg hangján. Azokban a réges-régi időkben még televízió alig volt a faluban, talán az orvosnak, az állami gazdaság igazgatójának lehetett, de amit biztosan tudok, a kultúrház színpadán ott díszelgett, ám kizárólag vasárnap délelőttönként gyűlhetek köré a gyerekek.

Akkoriban esténként a családok, a jó barátok gyakran összejöttek, beszélgettek, s ha egyedül maradtak a háziak, legfeljebb rádióztak és akiket vonzott a betűkkel teleírt lapok sokasága, azok könyvet vettek a kezükbe és olvastak. Nálunk a nap fénypontja volt, amikor vacsora után Édesanyám nem akart már vasalni vagy a varrógépet tekerni, hanem leült a foteljébe és kinyitotta a kis asztalkára előkészített könyvet, édesapám fáradtan elnyújtózott a heverőn, én kirakosgattam színes ceruzáimat és rajzlapjaimat... és mindannyian vártuk az előző alkalommal félbehagyott, izgalmas történet folytatását. Változatos volt a paletta, olyan címek bukkannak fel az emlékezetemben az *Egri csillagok*on túl, mint *Az arany ember*, *A nyomorultak*, *A három testőr*, *Twist Olivér*, *az Amerikai tragédia*, *A tiszta nő*, *a Hiúság vására...* noha csak részleteket hallhattam mindegyikből, mert egy idő után számomra eljött a lefekvés ideje, és bármennyire is igyekeztem még hallgatózni a másik szobából, Édesanyám úgy lehalkította a hangját és a hozzám elért foslányokból a legizgalmasabbnak tűnő mondatok úgy elmorzsolódtak, hogy végül belefáradtam a fülelésbe, de a könyvek hangulata, egyes epizódjai élénken megmaradtak emlékezetemben, pár év múltával pedig ezek a regények mind önálló, kedves olvasmányaimmá váltak.

A falu könyvtárában zárt, de üveges szekrényekben sorakoztak a szerzők alfabetikus rendjében a művek, felettük nagybetűs feliratok, gyermek, ifjúsági, felnőtt irodalom, amiből a könyvtáros, aki az alsós tanító nénim is volt egyben, válogatott kinek, kinek képességei és az addig olvasottak alapján, egyet a gyerekeknek, egyet a szülőnek, ritkán több darabot, mert a készlet szűkös volt. Így hát hetente sorban álltunk az új olvasnivalókért, s míg a könyvtáros az előttem érkezőkkel foglalkozott nagy odaadással böngészgettem a szekrényekben a könyvek ge-

rincét, ugyanis nyitogatni a szekrényajtót szigorúan tilos volt, de mégis kiváltságos, várva várt napjaim közé tartoztak ezek a könyvtárlátogatások.

Egy jó könyvnek mennyi rétege, hányféle olvasata van! Amikor 6-7 évesen az *Egri csillagok* részleteit hallgattam, leginkább a gyermek Gergő és Vicska fürdőzése, elrablásuk és leleményes szabadulásuk nagy kalandja, az őket végig üldöző, veszélyes alak, Jumurdzsák karaktere maradt meg bennem, aztán pár évvel később, amikor az osztállyal együtt olvastuk a regényt már minden ízében, részletében élveztem a történetet. Kamaszodó kislánycént elsősorban a két fiatal hosszú éveken át kitartó, minden akadályt legyőző nagy szerelme és a festőien megidézett régi kor hangulata varázsolt el, de végig izgultam és jól éreztem már azt a hősiesség küzdelmet is, amit egy maroknyi várvédő bátran és elszántan vívott a betolakodó, hatalmas török túlerővel szemben. Már akkor egyértelmű volt az üzenet: így kell szeretni és így kell a hazáért, a szabadságért harcolni! A mozgalmas csatajelenetekkel, pezsgő életképekkel a történelemkönyvek holt anyaga vált elevenné, átélhetővé a vár feszültségekkel teli ostromának leírásában. Micsoda elszorult szívvel olvastam az Egerhez közeledő, félelmetes török haderő részletes leírását, mi lesz az én hőseimmel, ha ezek odaérnek. Hogy drukoltam nekik, legyenek erősek, tartsanak ki, álljanak ellent a kísértéseknek, és mennyire megvettem Hegedűs hadnagyot, hogy képes volt árulóvá válni,...de legalább ilyen erős érzelmekkel követtem Éva elszánt várba való bejutásának fordulóit és felemelő boldogsággal olvastam végül a regény izgalmakat feloldó, szebb jövőt sugalló, megnyugtató utolsó sorait:

„Mind a két anya kitárt karokkal röppent a maga gyermekéhez. Az egyik azt kiáltotta: – Szelim!

A másik azt kiáltotta: – Jancsikám! S letérdeltek a gyermekükhöz. Ölelték, csókolták. S amint a két asszony ott térdelt egymással szemben, egyszer csak összepillantottak, s kezet nyújtottak egymásnak.”

Minden valamire való regényben ott bujkál a szerelem, és egy cseperedő leányzó egészséges módon vonzódik a témához és jó érzéssel kiválasztja a neki leginkább tetsző történeteket. 12 éves koromtól a közeli városba költöztünk, ahol a városi könyvtár soha nem látott, hatalmas választéka tárult fel előttem, s ami a legcsodálatosabb érzéssel töltött el, hogy a szabadon álló polcok között saját magam válogathattam – egyre bátrabban a felnőtt irodalomhoz merészkedve – amihez csak kedvem támadt. Hetedik, nyolcadik osztályos koromban a magyar és a világirodalom klasszikusainak remekei nemcsak megfordultak már a kezemben, de nyáron az eperfa hűvösében, télen a jó meleg szobában elvonulva faltam a könyveket. Nem vámpírok szerelmei, nem középiskolások egymást kijátszó, versengő féltékenységei, hanem a világ és a magyar irodalom nagy romantikus és realista íróinak – Hugo, Dumas, Balzac, Flaubert, Zola, Maupassant, Brontë, Thackeray,

Dickens, Hardy, Tolsztoj, Jókai, Mikszáth, Móricz, Móra és persze Gárdonyi – lenyűgöző regényalakjai költöztek be tartósan hozzám és feledkeztem bele az általuk teremtett különleges világba.

Milyen jól elérték a 60-as években egy álmodozó kamasz lány lelkében az oly annyira különböző, de a végzetes szerelmet elsöprő erővel közvetítő regények, az *Üvöltő szelek*, a *Manon Lescaut*, *A skarlát betű*, a *Feltámadás hősei* és Gárdonyi Géza boldog-boldogtalan magyar szerelmesei. A szerelem ahány ember, annyiféle, ezt Gárdonyi is jól tudta, s kisregényei, melyeket abban az időben olvastam, noha mind a szerelemről szóltak, de mind különleges egyedi ízzel, mind más-más oldalát mutatva a szent érzésnek, mert, hogy az igaz szerelem valami égi ajándék, azt Gárdonyi többször megfogalmazta:

„Akik egymáshoz illők, az az igazi pár. Azt nem más választja meg. Az érzés választja meg, (...) az a szent mágnestű, amit Isten a szívekbe tett.”

„Mindenkinek megvan a maga társa. Mintha a két lélek egy volt volna, ott, ahonnan minden élet ered, s két testbe osztottan fújták volna alá, hogy itt éljen a földön, ezen a rendetlen csillagon. S a két léleknek keresnie kell egymást. Meg kell találnia egymást, különben örökre hiányzik a szívének a fele. S ha meg nem találja egymást, s nem a maga felével egyesül, holtáig érzi a tévedését, szívének a hiányosságát, csonkaságát.”

Akkor még mit sem tudtam Gárdonyi sikertelen házasságáról, be nem teljesült szerelmeiről, utolsó éveinek plátói kapcsolatáról vagy éppen barátai véleményéről, hogy sohasem a megfelelő személybe szeretett bele, de elbűvölt mindaz, ahogyan és amit a szerelemről írt. Azt sem ismertem, hogy Juhász Gyula azt mondta róla, *„Tömörkény mellett ő a legkevésbé erotikus jelenség az új magyar irodalomban”*. Nem hiányzott az erotika megfogalmazása, hőseit olyan zárkózott, tartózkodó szemérmesnek szerettem, ahogyan Ő finom ecsetvonásaival, egyszerű, tiszta, szép magyar nyelven, lényegre törő párbeszédekkel megjelenítette számomra. Gyönyörködtetett letűnt korokat, különleges élethelyzeteket megidéző gazdag líraisága, mély humánummal átítatott emberábrázolása. Csak az írhat így a szerelmi szenvedély elsöprő erejéről, aki az emberi lélek, a szív rejtelseinek s a szenvedés mély fájdalmának ismerője.

Véletlenül épp Gárdonyi utolsó pályaszakaszának, a háború idején írt kisregénye (amit persze akkor még nem tudtam), az *Aggyisten Biri!* volt az első, ami az írótól szerelmes olvasmányként a kezembe került. Két egymással haragban álló család fiataljainak sok-sok megpróbáltatást kiálló, a gyűlöletből szerelembe forduló érzéseinek, boldog egymásra találásának lélekmelengető története. Ízes magyar nyelven csodálatos leírása ez a falusi életnek, a párkapcsolatok régi szokásainak. A történetbe helyezkedés cseppet sem állt távol tőlem, mert noha a 60-as évekre már jócskán megváltoztak az emberi viszonyok, de a családi elbeszélésekben

még őrizték a régi hagyományokat, történeteket, olyan volt, mintha mesélőkedvű nagymamám ifjú kori történetei folytatódnának. A családban is volt amerikai rokon, ahogy emlegették, olyan is, aki, ahogyan Gárdonyi alakja, Pali nem tudta megszokni az új világot, hiába a jobb étellel való kecsegtetés, visszavágyódott hazájába és vissza is tért falujába, noha a szenvedésből utána is jócskán kijutott neki. Megindító, ahogy az író a 7 év amerikai kemény munka után a hazatérő Pali szemével láttatja a minden szegletében kedves és ismerős otthoni tájat, ahol aztán a háború poklát is megjárva, végül a reménytelennek tűnő szerelem mégis kivirágozhat az olvasó nagy örömére....

„Hiszen az én szívem mindig a tied volt Pali. Mindig. Már akkor is... gyermekkorunkban... már akkor is...”

„Minden műnek akkora az értéke, amekkora rezgést kelthet a szívekben!” – Írta Gárdonyi Géza.

A kötetben találtam egy másik kisregényt is, ami ugyancsak megrezegtette a szívemet: *A kürt*. Sodort magával a se veled, se nélküled történet. Zsuzsi, aki kisasszonyi létre vágyik, mégis végzetesen beleszeret a szegény toronyőrbe, akihez még a konvenciókra fittyet hányva nagy merészen oda is költözik, később ugyan szakít vele, s feleségül megy egy jómódú emberhez, de kényelmes életét a kürt hangja folyton feldúlja, s oly erős a szerelem hívó szava, hogy amikor megviselt kedvese, fél kezét veszítve visszatér a háborúból, minden nélkülözést vállalva, mégiscsak őt választja. Győz hát a szerelem a társadalmi különbségek dacára, nagy boldogságára az olvasónak.

Aztán jött a következő, feledhetetlen, mély líraiságú, szívszorító, szomorú történet, teljes ellentétpárja *A kürtnek*, de mégis a legszebbek közül való, amit Gárdonyitól olvashattam, a *Ki-ki a párjával*. A hősnő, Olga életére szülei rossz házassága nyomja rá a bélyegét, folyton azt hallja édesanyjától: *„Ne menj férjhez soha! Olga, ne menj férjhez! Férfi ronthatja meg csak a nő életét!”* Az anya fájdalomának terhét magával cipelő, érzelmileg sérült lány egész életében küzd érzelmei ellen, menekül a kapcsolatok elől, de a halál árnyékában Sipos Csabával mégis átélheti az igaz szerelmet, s önfeláldozásával az a sivár élet végül mégsem volt hiábavaló. Ahogy később olvastam róla, Gárdonyi már súlyos betegen, az élettől távolodóban írta ezt az utolsó kisregényét, a két tüdőbeteg ember bús szerelmes történetét. *Hatvany Lajos* szerint: *„A Ki-ki a párjával megállhat Arany és Petőfi legjava termése s megállhat Gottfried Keller falusi Rómeó és Júliája, meg Flaubertnek az egyszerű szívű cselédlánnyról írott nagy novellája mellett.”* Ugyancsak ő fogalmazta meg: *„Gárdonyi kevés szavú ember. Kevés szavú, mert sokat látó. Egylátra látja a sokat, úgy hogy az a sok-sok látnivaló, egyetlen egyszerű egy látnyi, mindent láttató szóban bukkan fel... Ahogy a tájba néző Gárdonyi kevéssel sokat, igen egyszerűen elmond, a léleklátó Gárdonyi is ezt teszi.”*

És mennyi mindenre, micsoda lelki mélységekre fény derül egyetlen szűkre szabott mondatából, halk, nyugodt szavaiból! Ez a tömör „soklátás”, amitől megrezdül a szív és gyönyörű olvasmány minden Gárdonyi mű! Ez fogott meg aztán *Ábel és Eszter* történetében is, akik az első pillantással tudták, egymásnak teremtette őket az Isten, ám fejet hajtva a családi akarat előtt egy életen át titokban, mély plátói érzelmekkel, de soha el nem múló lánggal szerették egymást. „... *valami láthatatlan fonál köti egyik-másik embert egybe, ha nem is ismerik egymást. A fonál lehet mérföldekre nyúló, de egy napon, amikor találkoznak, csomót köt rá az égi kéz, s azt a csomót el nem oldhatja többé tán még a halál se.*” Szívbemarkoló olvasmány a beteljesületlen szerelemről „*az epekedés végtelen éneke*”, ahogyan maga az író jellemezte. Én folyamatosan szorítottam nekik, álljanak végre a sarkukra, harcoljanak szerelmükért, ne sodródjanak az árral, tegyenek sorsuk fordításáért, de a kötet nem erről szólt... Az író némi távolságtartással mutatja be hőseit, nem mond valójában véleményt cselekedeteikről, csak elének tárja azt a szomorú utat, amit az egymást elengedni nem tudó, de mégsem egymást választó, vergődő pár évtizedek alatt jár be. Modern világunkban, ahol a válások mindennaposak, már nehezen képzelhető el egy ilyen önfeladó életút, de a társadalmi parancsokat felrúgó párválasztás egy évszázada még a teljes páriává válás súlyos következményeivel járhatott, csak Anna Karenina végzetes sorsa jut eszembe...

A legkedvesebb szerelmes műként olvasott Gárdonyi regényem azonban az *Ida regénye!* Valamikor tizenévesen, aztán jóval később is elolvastam. Úgy gondolom, a legidőtállóbb olvasmány, a romantikára hajlamos mai tini-lányok is sok-sok örömet találhatnak a fordulatos szerelmi történetben. Ugyanakkor gyönyörű lélektani regény, két, kényszer szülte házasságot kötő, értékes ifjú emberről, akik miközben óvatos közeledéssel, sok félreértés közepette egymást próbálják megfejteni, önmagukat is tisztábban látják, s egymás iránti igaz érzéseik erősödésével boldogságuk kiteljesedik. Másrészt rendkívül izgalmas a közeg is, amelyben mozognak, a századforduló művészeinek bohém világa, ami sokkal felszabadultabb, nyitottabb, mint az őket körülvevő társadalom berendezkedése. Nem utolsó sorban a művészet bemutatása jó alkalmat teremt az írónak, hogy megfogalmazza a művészetéről szóló gondolatait, megismerhetjük belőle művészi hitvallását is:

„Mindent lehet mellékesen, csak művészetet nem. Vagy teljes lélekkel, vagy sehogy.”

És mennyi szívet dobogtató gondolat a szerelemről:

„A szívet Isten azért alkotta, hogy szeressünk.”

„Istenem! Aki minden kis virágnak adtál életet, adj az én szívemnek is! Mint ahogy más nők szívének megadod. A boldogság az élet. Ahol nincs boldogság, ott nincs élet. Engedd megtalálnom azt a férfit, akinek az ajka ha nevémen szólít, a szeme így szólítson: – Boldogságom!”

Úgy hozta az élet, hogy egyszer csak nem pusztán rendszeres könyvtárba járó lettem, hanem magam is átkerülhettem a pult túlsó oldalára és könyvtárosként kezdtem dolgozni. Egy, a gyermekkoromat idéző, aprócska könyvtárban töltöttem az első évemet, ahol szinte valamennyi kötet régi ismerősként fogadott. Gárdonyitól egyetlen könyv akadt csupán az olvasatlanok közül, a *Láthatatlan ember*, amit noha címről már jól ismertem, ám korábban még sohasem nyitottam ki, de micsoda hiányosságnak bizonyult!... mert egy csodálatos mesében találtam magam, a Hun Birodalom virágzásának korában, a legendás uralkodóval, Attilával, a hunokhoz követségbe érkező Priszkossal és éles elméjű, az előkelő hun leányba reménytelenül szerelembe eső rabszolgájával, Zétával. Noha a szerelemért minden áldozatra képes Zéta érzelmei tartottak fogva, de talán mégsem volt baj, hogy húszas éveim elején került a kezembe a kötet, mert a fordulatos eseményekbe való belefeledkezésen túl az író közvetlen természetességgel megszólaló bölcselkedése fogékonyabb talajra talált. Alig van lap, melyen ne fedeztem volna fel örök érvényű gondolatokat, melyeket ma is hosszasan idézhetnék.

A regény kezdete már előre vetíti a véget, de az olvasó mégis reménykedik a boldogság megtalálásában, ami valójában be is következik, csak nem a remélt párral.

Az emberi természet rejtélyéről, kiismerhetetlenségéről a regény kezdő sorai:

„Kérdezzétek Konstantinápolyban: ki ismeri Zétát? Mindenki azt mondja: – Én is.

Dehogy ismertek! Az állatok ismerik egymást, az ember nem. Még Dzsidszia sem ismer engem, pedig feleségem és özöngyalom, s nyitva előtte fiókom és szívem egyaránt. De azért nem ismer. Az embernek csak az arca ismerhető, de az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan. Egy leány tanított erre engem.”

A szív parancsáról, az elérhetetlen szerelemről:

„Emberi törvényt az emberi szívre ráabroncsolni nem lehet. A szívnek törvényei külön valamik.”

„A holdat is nézheti mindenki, ha el nem is érheti soha.”

„Az árnyékok is inkább elhagyhat, hogysem én elhagynálak!”

„Terhedre én soha nem leszek. Ha csak az árnyékokat látom is, boldog vagyok. Ha a ruhád a szegen függ, én titkon megsimítom. Ha a poharadban víz marad, én iszom meg. S az a víz nekem édes, mint a pogány istenek nektárja.”

A műveltségéről:

„Némelyik ember akárhány iskolát jár is, akárhány könyvet olvas is, az értelme homályos. Tud szavakat, könyvcímeket, dátumokat, de ha a véleményét kérdezzük, elámulunk az ostobaságán. Másik ember, ha analfabéta is, világos értelmű, jó érzésű. Áldás azoknak, akik vele, mellette élnek.”

„A műveletlen emberek olyanok, mint az ebek: nem tűrik az idegent, amíg meg nem szokták.”

A hitről, életről:

„Hiszem, hogy az emberi élet nem ezen a földön kezdődik, és nem ezen a földön végződik. Bolygunk és küzdünk itt, s nem tudjuk, miért.”

„Mi a földi élet az ember életében? Azt gondoljuk: minden. Pedig bizonyára csak egy kis fogságbüntetés, egy kis tanulmányút, rövid kiutazás az örökkévalóság országából – s boldog visszatérés.”

Az *Egri csillagok* kitűnő regény, óriási hőseposz, amit mindenkinek el kell olvasnia, de nem az egyetlen Gárdonyi-mű, és nem maga az író. Sokan vannak, akik számára egyet jelent Gárdonyi neve az *Egri csillagokkal*, és nem tudják, hogy Gárdonyi Géza milyen sokoldalú alkotó, hogy életművének mennyire fontos részét képezik az emberi viszonyokkal, különösen a férfi-nő kapcsolattal, a boldogság utáni vággyal, az eléréséhez vezető út megpróbáltatásaival foglalkozó regényei, melyek oly sokat nyújtanak a bonyolult érzések erejéről, a szeretet felbecsülhetetlen értékéről, az odaadó, igaz szerelem természetéről.

Személyes életem alakulásába mondhatnám a sors ismét beleszólt, de lehet, inkább egri férjem követése és az akarat vezérelt, mindenesetre egy év múltával nagy örömmre Gárdonyi városában, a *Megyei Könyvtár* lenyűgöző könyvbirodalmában találtam magam. Itt szembesültem igazán a hatalmas, sokszínű életművel. A könyvtár helyismereti gyűjteményének a belépőkkel szemközti fő helyén, két, magasba emelkedő, széles polcsoron csakis Gárdonyi művei sorakoztak. Önállóan megjelent kötetei, a nagyregények, kisregények, sok-sok elbeszélés gyűjteménye, mesekönyvei, színművei és verseskötetei. Fölöttük Kishonthy Jenő egri festőművész finom rajzolatú Gárdonyi-portréja tekintett ránk.

Elámultam az *Egri csillagok* számos kiadásán, s még *Korcsmáros Pál* képregény változata sem hiányzott a polcokról, de a mű fordításait is kíváncsian lapozhattam: *finn, német, eszperantó, román, cseh, orosz, szlovák, örmény, angol, kínai, bolgár, észt, holland, horvát, lengyel, litván, szlovén, ukrán, vietnami, török, olasz* nyelvű megjelenéseit. És ott voltak műveinek díszkötésű, kék-ezüst és arany-barna gyűjteményes kiadásai. Az első sorozat még az író életében, 1913-ban jelent meg, a másik halálát követően, a Dante Kiadónál 1924–38 között, s aztán közel 30 évet ugorva az időben, a könyvkiadás nagy adósságaként *Gárdonyi Géza összegyűjtött munkái I–XI.*, a Szépirodalmi Kiadónál 1962–1966 között, mely már közvetíthette az 1945 utáni nemzedék számára is az író alkotásait. Csak halkán jegyzem meg, hogy bizony 1966 után sem kényeztették el a kiadók Gárdonyi művekkel az újabb generációk olvasóit, a 2000-es évek, és különösen 2013, az író születésének 150 éves jubileumi éve hozott örömteli változásokat.

Másrészt a klasszikusok digitalizálásával az utóbbi 20 évben már mindenkire eljuthatnak az évtizedekkel ezelőtt kiadott művek is. A digitalizálás folyamatában a könyvtárak óriási feladatot vállaltak. Könyvtárunk, a *Bródy Sándor Megyei*

és Városi Könyvtár e téren is élen járt, évtizedekkel ezelőtt éppen a legnagyobb egri író, Gárdonyi Géza műveivel kezdtük meg a digitalizálás, azóta is folyamatos munkáját, s raktuk le a *Heves Megyei Elektronikus Könyvtár* alapjait. Természetesen én is részese voltam a műveletnek, s bizony munka közben elcsábított nem egy, számomra ismeretlen Gárdonyi mű, mert mi tagadás, a 70-es években még magyar szakon sem esett nagy hangsúly a Gárdonyi életmű sokrétűségének bemutatására. Akkoriban, a nagy hajráolvasásban „csak” *A lámpás* és *Az én falum*, az író személyes élményein alapuló, a tanítók küzdelmeiről, a falu, az ott élő egyszerű emberek sorsáról szóló novelláival gyarapodott Gárdonyi ismeretem. Digitalizálás közben nyílt hát rá a szemem például meleg, tiszta hangú verseire.... és így apránként, az évtizedek alatt én is összeraktam az én Gárdonyimat.

Kosztolányi Dezső írta Gárdonyi verseiről: „Ami először feltűnik az olvasónak, az, az egyenletes, sugárzó melegség. Tárgyaival szemben szerény, majdnem alázatos. ...az egyszerűség raffinementjával hat... Ilyen ceruzával és vízfestéssel írott kép Gárdonyi Géza sok verse... Színeit a parasztkanták zöldjéről, a kis házak kék cifráiról, a búza sárgájáról czeni. Mindig naiv és gyengéd, szemérmes és tiszta. Magyar eklogákat és idilleket ír.”

Egy könyvtáros azért dolgozik, hogy segítsen az olvasóknak, olykor szakirodalommal, hogy sikerüljön a dolgozat, több szempontból megvilágítható legyen a megjelölt téma, máskor játékos, figyelemfelkeltő ötletekkel, de gyakran a segítségkérés abban nyilvánul meg, hogy „pusztán” valami jó könyvet szeretne az olvasó. Könyvtárosi ajánlásaimban mindig biztos választás volt az *Ida regénye* vagy éppen a *Láthatatlan ember*, noha ez utóbbi címe előfordult, hogy a fantasyk tévútjára vezette az ifjú érdeklődőt, de sohasem rossz útra,..... mert egy kiváló író úgy hat, hogy kedvet, igényt ébreszt a további olvasáshoz, más írók felfedezéséhez, és a Gárdonyi-hatást valójában ez teszi felbecsülhetetlenné.

2005 a *Nagy Könyv* éve volt, könyvtárak, iskolák, könyvesboltok, a helyi és az országos média hatalmas összefogása az olvasás népszerűsítésére és az ország legolvasottabb könyvének megválasztására. Februártól decemberig változatos, minden korosztályt megszólító programsorozattal, több fordulós szavazásokkal, és könyvtárunkban különösen felfokozott izgalmakkal, sok-sok Gárdonyi-eseménnyel, az első utcai kitelepülésekkel, látványos, játékos vetélkedőkkel készültünk a megmérettetésre, hiszen jelöltünk volt az *Egri csillagok* és győzni akartunk. Nem kétséges, hogy a regény nélkülünk is megállt volna a lábán, de jóleső érzés visszagondolni, hogy mi is dolgoztunk érte és a győzelem eufórikus éjszakáján önfeledten ünnepelethettük a *mi írónkat*, a *mi könyvünket*, ami az ország *Nagy Könyve* lett! Az eseménysorozat alapját az Egyesült Királyságban 2003-ban szervezett *The Big Read*, majd a következő évben megrendezett németországi programsorozat adta, de túlszárnyaltuk a nagy elődöket, mert hazánkban az utolsó körben 400 000 sza-

vazat érkezett, ami arányaiban jóval nagyobb volt, a többszörös népszerűségű két ország 750 000 illetve 250 000 szavazatánál. Feledhetetlen, programdús év volt Gárdonyival!

Ezt a nagyszabású olvasásnépszerűsítő rendezvénysorozatot azonban 2013-ban *Gárdonyi Géza és Bródy Sándor születésének kettős jubileumi évében* sikerült felülmúlnunk. Számomra is kiemelkedő, talán a legpezsgőbb, számos jó tevékenységgel teli év volt. Sokszínű, sokakat megszólító események egész sora zajlott könyvtárunk szervezésében: tudományos konferenciák, előadások, kötetbemutatók, *Dr. Cs. Varga István* József Attila–díjas irodalomtörténész szorgalmazására és szerkesztésében napvilágot látó *Kálnoky László, Bródy Sándor* és természetesen a *Gárdonyi* tanulmányokat tartalmazó, „*Agyagedénybe zárt Isten-sugár*” c. jubileumi kötetek ünnepélyes bemutatói.

De ami a legnagyobb kihívást jelentette, az a fiatalok bevonásáért tett lépéseink, hogy minél inkább ráirányítsuk a figyelmüket irodalmi hagyományainkra, Eger legjelentősebb írójának munkásságára, mert a legfontosabb, hogy az ifjú generáció is olvassa Gárdonyi műveit, bepillantson életébe, alkotói műhelytitkaiba. Ezért hirdettük meg *Az élő Gárdonyi* című, három hónapon át tartó, több fordulóval *vetélkedő és akadályverseny* sorozatunkat, melynek koordinálása, a feladatok összeállítása egyik legszebb könyvtárosi tevékenységem volt. Az eseménysorozat változatos szellemi és ügyességi játékokat tartalmazott az olvasni, játszani szerető általános és középiskolás diákok számára. A versenyen való részvétel alapvető feltétele volt Gárdonyi művek olvasása és az egyik, róla szóló monográfia ismerete. Nagy örömünkre a vetélkedőre 14 iskola jelentkezett 56 csapattal (280 fővel)! A fordulók során a csapatok könyvtárunkban és a *Gárdonyi Emlékmúzeumban* szakemberek segítségével ismerkedhettek az íróval, majd a munka során tanáraik odafigyelése mellett önállóan készültek, miközben felkeresték az egri emlékhelyeket, kutattak könyvekben és az interneten, megbeszéléseket tartottak, és az újonnan elsajátított információk alapján egymással együttműködve készítették el a beküldendő feladatokat.

Számunkra is óriási élmény volt az íróról szóló számos tartalmas esszé, kreatív ppt. bemutató értékelése. A döntő napján a város szerte felállított akadálypontokon Gárdonyi nyomában járhattak a diákok, majd egy mindent eldöntő, mozgalmasság, színészek, előadóművészek, táncosok közreműködésével megvalósuló szellemi vetélkedőn a legeredményesebb csapatok számot adhattak tudásukról és végül örömmel hirdethettük ki a végeredményt. Valójában nem is volt vesztes, mert mindenki – diák, tanár, könyvtáros – csak nyert a hónapok során, elsősorban egyre mélyült és erősödött Gárdonyi képünk, s ugyanakkor a közös munka számos eredményes formáját is megtapasztalhattuk. Könyvtárosi pályám kiemelkedő éveként gondolok e gazdag év minden emlékezetes pillanatára, a Gárdonyi-

val és a diákokkal töltött eseménydús hónapokra.

Ebben az évben, ha lehetséges még élőbbé és személyesebbé vált számomra az író, és ami az érzéseimet tovább mélyítette, ez volt az az időszak, amikor dédunokájával, *Keller Péterrel* is először találkozhattam és megismerhettem tiszteletre méltó törekvéseit, elmélyült kutatásokra ösztönző küldetését, melynek eredményeként értékes, új vonásokkal árnyalja a dédapa rendkívül összetett írói arculatát. 2015-ben nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy moderálhattam az addigi kutatásait összegző, *Az élő Gárdonyi-arc* című, a Gárdonyi életmű homályban hagyott részleteire rávilágító kötete egri bemutatóját. Valamivel később lakóhelyemen, Szarvaskőben is meghitt találkozáson mutathattuk be a művet és szerzőjét. Ugyancsak *Keller Péter* és *Dr. Cs. Varga István* irodalomtörténész együttműködő Gárdonyi-missziójának köszönhetően a *Szőlősgyörökön* megszületett Gárdonyi irodalmi műhely, a *Göre Gábor Humorkonferenciák* előadásain kaptam eleven, sokoldalú képet a keresztény humorról, Gárdonyi és más magyar írók derűs oldaláról, noha természetesen az általam olvasott Gárdonyi művekben is találkoztam már az író finom humorával.

Ahogy Gárdonyi a *Titkosnaplóban* írja: „*A komikus mű értéke mindig problematikus. Csak az igen finom humor becses. Ha könnycseppel van megszentelve.*” Ez a szomorkás, jóságos humora még a legfájdalmasabb, legszívszorítóbb helyzetekben is megjelenik.

„*Amelyik műben nincs mosolygás, olyan, mint a sótlan leves.*” – tartja az író.

Legutóbb *Az öreg tekintetet* olvastam tőle, átérezve a lélekrombolás következményeire is rávilágító példázat-regény minden bölcsességét, s szívemből szól *Keller Péter*, a regényt sokoldalúan elemző tanulmányának kérdésként feltett, záró gondolata:

„Nem arra akar biztatni bennünket ez a regény, hogy ne féljünk attól, hogy azt mondják majd ránk: Tetteink oka ismeretlen! Tegyük a jót. Tegyük, ahogyan Csurgó is tette. Ne féljünk, „az Istent szeretőknek minden a javukra válik.”

Az évtizedek alatt gyakran üldögéltem Gárdonyi sírjánál, nem akkor, amikor koszorúzás volt, csöndesebb időszakokban, a közelében találtam meg a legnyugodtabb, legmeghittebb, elmélkedésre ösztönző helyet, amikor gyakran fél, egy órát is várakoztam a Vár feltárásán dolgozó férjemre. Éppenséggel üldögélhettem volna máshol is, de mágnesként vonzott az a sír, az a kereszt, az az egyszerű felirat: „*Csak a teste*” – de sokszor elolvastam, tűnődtem is rajta, vajon mi állhat mögötte? – csupán a magától adódó válasz, hogy szelleme tovább él alkotásaiban... vagy, hogy a lelke az Örökkévalóhoz tért...vagy valami más is...

Talán nem túl nagy szavak, de úgy érzem, valamilyen formában, hosszú éveken át velem volt Gárdonyi, minden korszakomban tudott hozzám szólni, mindig tudott élményt nyújtani. Időnként előlépve beszippantottak a lélek mélységeit fel-

táró, bölcs gondolatai, máskor csak csendben, a háttérben tudtam, hogy van, de szeretetet, jóságot, békességet, bölcs életszemléletet árasztó műveivel és bennem élő, eleven alakjával mindenképpen életre szóló vésetet hagyott. Óvatosan írom le, és csak remélni merem, a tőle kapott értékes ajándékból, egy korosztály, „*a mi Gárdonyink*” érzetéből, valamicskét talán sikerült könyvtárosként az újabb generációk néhány tagjának is továbbadnom. Az író egyszerű, tiszta soraival:

*„Légy az, kiből árad a nyugalom.
Légy az, kire nem hat a hatalom.
Nyújtsd oda, hol kérik a kezedet.
S menj oda, hol fázik a szeretet.”*

Bocsánattal tartozom a személyes hangvételeért, de tudom, hogy Ő megbocsát....

Gárdonyi Géza Emlékház